

ԳԱՐՈՒՆ ԽԱՆԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
Ա. ՇԱՐՔ

No. 7

Հ Ր Ա Շ Ա Լ Ի Հ Ո Ւ Ն Տ Ե Ր Ը

Կամ

Յ Ո Վ Հ Ա Ն Ն Ի Ս Ա Լ Թ Ո Ւ Ն Ե Ա Ն

Գրեց

ԲԻԷՌ ՀԻՂԷՆ

Հայացուց

Յ. Գ. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Տպ. Ֆրոլմոսես

1930

ՖՐՈՒՄՈՍԱՍ

845

Z-47

Հ Ր Ա Շ Ա Ղ Ի Հ ՈՒՆՏԵՐԸ

Կամ

Յ ՈՎ Հ Ա Ն Ն Է Ս Ա Ղ Թ ՈՒՆ Ե Ա Ն

ՆԱԽԱԲԱՆ

«ՂԱՌՈՒՄ» գրատան մատագրատիներու համար «Վարդապետ Գիրքերը» շարքին 279 թիւը «ՀՐԱՇԱՂԻ ՀՈՒՆՏԵՐԸ» անունը կը կրէ, որ այսօր հայտ մը, Յովնանէս Այթուենեանի պատմութիւնն է, Յրանապիներուն ծանօթ ժանն Այթըն անունով, որոնց համար նշանաւոր անձնաւորութիւն մըն է և անցած է երեկի մարդոց կարգը:

Յրանապիները պարսիկ կոչած են զինքը, բայց առիկա թիւրիմացութեան արդիւնք պէտք է համարել, քանի որ պարսիկները իսլամ են և Յովնանէս անուն չունին, իսկ երկու գար առաջ Պարսկաստանի մէջ հայերը ազգորնակ չունեան կարեւոր մէկ մասը կը կազմէին և ունէին կարեւոր դիրքեր: Յովնանէս Այթուենեան ուրիմն որդին էր իշխանաւոր պարսկահայտ մը:

«Պաշտէ» ի փրանսերէն պատմական ու աշխարհագրական նշանաւոր բառարանը կը դրէ, Այթըն (ժան), Պարսիկ, ծնած 1710ի տակները, մեռած 1774, դաւակն էր նոստանդային կառավարչի մը: Իր քնտանիքը Թամաս Գուլի-Սան

340

247

այ

30 MAY 2011

Յ ՈՎ Հ Ա Ն Ն Է Ս Ա Ղ Թ ՈՒՆ Ե Ա Ն

1. ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԻՆ ՏՂԱՆ

«Պ եղեցիկ ծաղիկներ տեսնել կ'ուզեմ», ըսաւ Յովնանէս:

Իսկոյն ճոխորէն հազուած ծառան, որուն պաշտօնն էր հսկել ազուն վրայ և պտուղները զայն բունց անոր ձեռքէն և առաջնորդէր պարտէղ մը ուր կը ծաղիկէին ամենաշեղեցիկ վարդերը՝ որ կարելի է երեւակայել: Հոն կային ամէն տեսիլները և ուրիշ կը բարձրանար ամենաքաղցր անուշահոտութիւնը:

Իր աչքերը զուարճայնէր և ունեցերը այս նուրբ հոտաւետութեան մէջ մեծ մեծ բանալէ յետոյ Յովնանէս ըսաւ.

«Անասուններուն վաղելը տեսնել կ'ուզեմ»
Եւ ծառան տարաւ զայն անտառի մը մէջ, ուր անհունորէն երկարաձգուող անցքերուն, հազուադիւս ծառերուն ու տունկերուն մէջ ահա կը վաղէին թեթեւ ու շնորհալի վիթերը (կաղէլ):
Տղան անոնց հետ զրօնակէ յետոյ ըսաւ.

«Կ'ուզեմ ճաշել անօթի եմ»
Ծառան օգնեց անոր մեծ մարմարէ սան-

դուզէ մը բարձրանալուն, անցուց զայն նուրբ սիւներով չրջապատուած ու ճոխադպն գոյներով յախճապակեայ պատեր ունեցող նորանցքէ մը և մտան չքեղ սրահ մը, հոն պերճօրէն շտկուած սեղան մը կար, որուն հաղւապիւտ սպասները և արծաթեայ առարկաները զիրար կ'ամբողջացնէին:

Յովհաննէս կերաւ իր սիրած կարկանդակներն ու աշխարհի լաւագոյն պտուղները և ապա ըսաւ:

«Նուազ ունկնդրել կ'ուզեմ»:

Ծառան սրահին ծայրը գտնուող լայն պատուհան մը բացաւ, որ կը նայէր չքեղ ծառերով լեցուն պարտէզի մը վրայ: Եւ ահա լուսեցաւ երկնային նուազ մը: Սոխակներն էին, որ ամէն կողմէ կ'երդէին և որոնց փրշը այնքան ներդաշնակօրէն կը խառնուէր, որ ամենաքաղցր համերգի տպաւորութիւնը կը թողուր: Յովհաննէս մեծաքսեայ բարձի մը վրայ տարածուած և խիստ չրջուածքին կը քնանայ ու իր երազին մէջ ալ կը շարունակուին նոյն օրուան հրաշայիքները:

Յովհաննէս նահանգային հարուստ կառավարիչի մը որդին էր:

Այս այն ժամանակն էր, երբ քաղաքի թափառ Գուլի-Սան կու գար սրածել Պարսկաստանը:

Յովհաննէս քննարկում ունեցել պաշտօնը կը

քանդուի, վարդերը կը փետտուին, վիթերը կը սպանուին և սոխակները կը փախին: Այս հարուստ նահանգին մէջ ամէն բան կ'աւերուի, Յովհաննէսի ծնողքը կը ջարդուին և ինքն իր կեանքը կը պարտի ծառայի մը, որ անոր շատ պարզ հազուստներ հաղցնելով կը խառնէ զայն մօտակայ քաղաքի մը բնակիչներուն խումբին:

Յովհաննէս կը փոխադրուի տարազիրենքուն հետ Փոքր Ասիա, ուր ամէն ոք պարտաւորուած է հողին վրայ տաժանակիր աշխատիլ՝ իրական դերիի նման:

Յովհաննէս շատ տարիներ կը սոխակի և նիթարիւնի ամենախիստ կառավարութեան մը, վարդեր քաղելու տեղ կործր հողը կը փորէ, սոխակներու երգին տեղ հսկողին բիրտ ձայնը կը լսէ և կարկանդակի ու քաղցրանամ պտուղներու տեղ իր առջի կը նետեն չոր հաց:

Բայց Յովհաննէս համբերող ու քաջասիրտ է: Յետոյ ան դեռ երիտասարդ է և ապագային վրայ վստահութիւն ունի:

Այս միջոցին ան կը սովորի նախ տունկերու սերմանալը ու խնամքը, յետոյ անոր կը յանձնուի կենդանիներու պահպանութիւնը:

Բաւական Յրանտացիներ կը գտնուին Յովհաննէսի եղած տեղին մօտակաները, որոնց հետ ան ծանօթութիւն կը հաստատէ: Ասոնք տղուն նկարագրին ու շնորհին հաւանելով ոչ մի-

այն կամաց կամաց իրենց լեզուէն կը սովորեցնեն ալլ նաեւ Թրանսալի մասին գեղեցիկ պատմութիւններ կ'ընեն:

Եւ Յովհաննէսի տարողջ ուշադրութիւնը կը կեդրոնանայ ալլեւ Թրանսալ երթալու վրայ: Քննարդէն հաստատակամ ազգայ մըն է և աշխատութեան տարիները անոր մէջ անկողնայած են երկու մեծ հանգամանք. համբարութիւնը և կամքը:

Բայց Թրանսալ երթալը զիւրիւն չէ: Նախ իբր տարաշիր հակադրութեան տակ է և յետոյ զրամ չաւնի: Սակայն Յովհաննէս գիտէ թէ կորով ու զօրաւոր բազուկներ աւնեցող մը միշտ ապրելու չափ գործ կրնայ գտնել, կը մնայ հրակողներուն ձեռքէն ազատիլը, այս մասին ալ յսած ըլլալով Զմիւռնիոյ իրենց մօտ ըլլալը, կը խորհի նախ հոն փոխիլ: Իրիկուն մը, երբ պահպանութիւնը շատ խիստ չէր, Յովհաննէս իրեն ծանօթ անցքէ մը կը սահի դուրս ու կը քանէ Զմիւռնիոյ ճամբան, ամբողջ գիշերը կը քալէ ու առաւօտուն արդէն կը հասնի հոն, ուր նաւէ մը ապրանք պարպող բեռնակիրներուն օգնելով կը շահի քիչ մը դրամ:

Այժմ Յովհաննէս մասամբ ուրախ է, իրեն համար ամենաթանկագին բանը ազատ ըլլալն է, որուն հետ երիտասարդ ու առողջ ըլլալն ալ գինքը կ'ամբարպնդեն իր ծրագրին մէջ:

Շ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅՐԾԵՍԾ. ԿԸ ՀԱՍՆԻ

Ազատութիւնը գտնելը Յովհաննէսի մտադրութեան կէտին միայն իրագործումն էր, Եւ տք էր այժմ միջոցներ գտնել քր երազած երկիրը, Թրանսալ երթալու համար:

Փոքր Ասիա եղած տեւն շատ անգամներ զսած էր զոգնալ Զմիւռնիոյ Թրանսալիան Հիւպատոսին, ուրեմն կը խորհի խնդրել տնոր օգնութիւնը ու կը զիմէ հիւպատոսարան, բայց Ծառաները կ'արդիւն իր մուտքը: Յովհաննէսի անվհատ կամքը կը յաղթանարէ այս խոչնդոտը ու կը յաջողի ընդունելու Հիւպատոսէն:

Յովհաննէսի հաճելի կերպարանքը, սիրուն Ժպտունութիւնը, աշխոյժ ու մտացի աչքերը չէին միայն որ ազդեցին Հիւպատոսին վրայ, ալլ նաեւ մանկութեան ատեն հօրը պապատին մէջ ընդունած դաստիարակութիւնը և, որ թոյլ կու տար իրեն համարձակ ներկայանալ տմենաբարձր տննաւարութիւններու տնդամ:

Հիւպատոսը, բաւ տղա օրուած, բարութիւնով ընդունեց, շահադրպութիւնով մտիկ ըրաւ: Յովհաննէսը, որ պատմեց իր տնդեւը, Թրանսալ երթալու փախազը յայտնեց, ըսաւ որ հոն օգտակար պիտի ըլլայ՝ իր յաջողելու կամքը և ամբողջ կորովը ի սպաս զնելով, խորհրդաւոր ձիծաղով մը աւելցուց նաեւ թէ իր Փոքր Ասիա

տո՛րած հողագործական կարգ մը հնարները պիտի տանի հոն:

Հիւսիսատոսը չզլացաւ իր օգնութիւնը և Պոլսոյ զեապանէն Վերսայի պալատին ուղղութեամբ յանձնարարականով մը և վստահութեան նամակով Մարսիլիա զրկեց զայն:

Որքան որ Յովհաննէս զրամ՝ չունէր, բայց իր զրպանը դրած էր վստահութեան նամակներ, ան պիտի երթար ներկայանալ Ֆրանսայի թագաւորին: Այնուհետեւ երիտասարդ էր ու ինքն իր վրայ վստահութիւն ունէր, և որ աւելին է, խնամքով պահած էր Զմիւռնիայէն առնուած հունտեր՝ որոնցմէ հրաշայի արդիւնք կը սպասէր:

Որքան թափ առաւօտ մը Յովհաննէս ոտքը կը գնէ Մարսիլիոյ քարափը՝ երգը չրթունքին:

Յովհաննէս չուտո՛ւ իր ապրուստը ու բնակութեան վարձքը հոգալու չափ շահաւոր աշխատանք կը գտնէ թէ՛ և, բայց այս բաւականութիւն չի տար անոր, ան չի մոռնար որ իրագործելիք մեծ նախագիծ մը ունի: Անհամբեր է արժեցնելու Ֆրանսայի պալատին համար ունեցած վստահութեան նամակները: Բայց Վերսայէն շատ հեռու է տակաւին:

Երիտասարդին կամքը աննկուշտ է, ան կը փնտռէ գործակալներ, որպէսզի իր ճամբորդութիւնը ղիւրացնեն, սակայն ասոնք նախ շահա-

գրգռութիւնով մտիկ կ'ընեն զինքը և յետոյ երբ կարգը կու գայ «գանձին», Զմիւռնիայէն բերած համբաւաւոր հունտերուն՝ զլուխին կը թոթուեն և քաղցրութիւնով ճամբու կը ղնեն:

Յովհաննէս իր սենեակը, առանձին, արցունքոտ աչքերով կը դիտէ իր թանկագին վստահութեան նամակները, որոնք անօգուտ դարձած են և իր ափին մէջ կը դարձնէ այնքան երկիւղածութիւնով բերած հունտերը, որոնք միայն ծիծաղ կը չարժեն:

3. ԳԵՂԵՑԻԿ ՊՍՏԱՀԱՐ ՄԸ

Անաւատը երիտասարդներուն համար յուսախարութիւնները դառն են: Յովհաննէս ինքզինքը շատ դժբաղ կը զգայ իր կանխաւ այնքան պարզ ու դիւրին կտրած ծրարադիրը չկարենալ զլուխ հանելուն համար: Ան միտքը կը բերէ մինչև այժմ ի դործ դրած ճիգերը, իր ազատութիւնը վերագտնելու համար յաղթահարած խոչնդոտները, թափած աշխատանքը՝ ստանալու համար վստահութեան նամակները և հասնելու համար Ֆրանսա, ու կը տառապի:

Բայց Յովհաննէս վնասիլ չի դիտեր: Իր գէպի Վերսայլ ճամբորդութիւնը չե՞ն դիւրացներ, յաւ, ինք այս հեռաւոր քաղաքը երթալու հա-

մար հարկ եղած ճանապարհածախսը կը չահի, ու եթէ շուտով չկարենայ ալ շահիլ՝ ոտքով կ'երթայ: Եւ ան այլեւս յոյսը միայն ինքն իր վրայ դրած՝ կ'երգէ:

Մտրտիլիա հասնելէն ժամանակ մը յետոյ Յովհաննէս կ'ընդունուի ընտանիքէ մը, ուր շուտով կը գնահատուի աւ գուրդուրանքի առարկայ կը դառնայ: Որքան որ ան աղքատ էր, բայց իր զմբաղդութիւնները կրկնակի շահադրդիւ կը դարձնեն զինքը, այնուհետեւ հարստութենէն աւելի թանկագին չե՞ն միթէ անոր աշխատանքի սէրը, իմացականութիւնը և կորովը: Ընտանիքի աղջիկը, որ գեղատիւ գեղեցիկ էր, Յովհաննէսը կը նկատէ իր երազած ամուսինը: Ամբողջ ընտանիքը վերջ ի վերջոյ այս երիտասարդ ու ազնիւ օտարականին ազագային վրայ կը վստահի և տեղի կ'ուեննայ ամուսնութիւնը:

Յովհաննէս ո՛չ միայն չնորհալի երիտասարդուհիի մը ամուսինը կը դառնայ, այլ նաեւ օժիտ կ'ընդունի քսան հազար էքրէ, որ այն ատենէ ուսն համար կարեւոր գումար մըն էր, որով Յովհաննէս Մտրտիլիոյ մէջ կ'ուեննայ խաղաղ ու ապահով կեանք մը:

Բայց երիտասարդը լրացնելիք պարտականութիւն մը ունէր, հեշտ կեանքը չիրցաւ իր նպատակը հասցնել, մանաւանդ հետզհետէ իր մէջ կը զօրանար զինքը այնքան լայնօրէն հիւ-

բնկալող երկիրը հարստացնելու համար իր ամբողջ կօրովն ու վտրձառութիւնը ի տպան զնկու ջանկութիւնը:

Նոր ընտանիքն ալ քաջալիւրեց զինքը ու իր կիներ թոյլատրեց անոր առժամեայ բացակայութիւն մը՝ հարցաւ որ իր ամուսինը Վերսայլի պալատը պիտի ընդունուի և կարելի է նոյնիսկ Լուզովիկոս Ժե անձամբ ընդունի զինքը:

Յովհաննէս Վերսայլ մեկնեցաւ. առաջադրելով թաղաւորին ներկայացնել կարգ մը հոգսեր՝ անոր ծախսերը: Բայց խոհեմարար, ան այլեւ չէր ուզէր խօսիլ իր «գանձին», Զմիւռնիայէն բխած իր հոգակաւոր հունտերուն վրայ, որուն վրայ ծիծաղեր էին շատեր:

4. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԱԳԱՒԻՐԻՆ ԳՈՎ

Յովհաննէս Մտրտիլիայէն Բարիզ պարգուի ճամբորդութիւն մը ըրաւ և հոն գտաւ աժանագին իջևան մը: Որքան որ այժմ ան ունէր բաւականաչափ զբօմ, բայց այդ դրամը կ'ուզէր յատկացնել միայն իր մեծ ծրագիրներուն:

Յովհաննէս կը բնակէր պղտիկ սենեակ մը և շատ համեստ կերպով պատրաստել կու տար իր կերակուրը, տշնդէս որ նոյնիսկ երկու օր յետոյ տէրը կատկածիլ սկսաւ թէ մի գուցէ այս

տխուր դեմքով յաճախորդը չկարենայ վճարել

Յովհաննէս, հակառակ իր բնութեան, բա-
կեաց և տաղակալի կը թուէր, որովհետեւ հանդարտ
չէր, ան կ'երկրայէր, Մարտիրոս գործակալներուն
վերարեւմուտքը ազդած էին իր վրայ: Գիտէր
որ բաւական չէր միայն յանձնարարական ու-
նենալը, պէտք էր որ մէկը զանոնք արժեցնէր
և ասոր համար ալ յարատեւ կերպով կ'աշխատէր:

Սակայն իջեանապետը ուղեց իր նոր յա-
ճախորդին վճարելու կարողութիւնը փորձել և
Յովհաննէսի մօտենալով հարցուց.

—Արդեօք զեռ երկա՞ր մ'նալ կ'ուզէք
օթեւանս:

—Իմ կողմէս բան մը չեմ կրնար ըսել
պատասխանեց Յովհաննէս հանդարտութիւնով:

—Մէկօ՞ւ մը կը սպասէք:

—Ո՛չ: Այցելութիւն մը տալու կը սպասեմ,
և միայն Բարիլ մնալուս երկարաձգումը այդ
այցելութենէն կախուած է:

—Այն ատեն չվտանաք երբ ձեր սենեակը
փոխեմ:

—Ձեր գիտնալիք բանն է:

—Այո, ես ձեզ պիտի տեղաւորեմ . . .

Իջեանապետը կ'ուզէր ըսել «չտեմարանը»,
բայց իր կիւր ընտ խոնձ, խօսքը կտրեց և
առ ի հետաքրքրութիւն ըսաւ թէ ինչօ՞ւ պա-
րոնին հարցուցած չէ թէ որո՞ւ պիտի այցելէ:

—Գաղտնիք մը չէ, ըսաւ Յովհաննէս խըն-
դալով, ժամանակ մը յետոյ յաճախորդները բա-
րեկամ կը դառնան և եթէ միեւնի հիմա յայտ-
նած չէի թէ որո՞ւ ունկնդրութեան պէտք է
ընդունուէի, պատճառն այն էր որ զեռ այդ ձըշ-
ղուած չէր, բայց բարեբաղդաբար այս իրիկուն
ինծի իմացուցին որ յառաջիկայ հինգշաբթի
թաղաւորին մօտ պիտի ընդունուիմ:

—Նորին բարձրութիւն Լուգովիկոս ժե՛նի՞
մօտ, բացառանչեց իջեանապետը և շատ քաղց-
րութիւնով աւելցուց.

«Եօսքս ընդամուռեցաւ, ձեզի պիտի ըսէի
որ ձեզ պիտի տեղաւորէի օթեանիս լաւագոյն
սենեակը»:

Իջեանապետը հինգշաբթի օր չքեղ կառք
մը ընրաւ. Յովհաննէս չատ վայելուչ հագուստ
մը հագած նստաւ կառքը, ան յափշտակուած
էր ան զաղափարով որ կ'երթար պալատ մը, ու-
րուն հուշկը տարածուած էր ամբողջ աշխարհի
մէջ և պիտի գտնուէր թաղաւորին զիմաց: Ու
կը յիշէր իր հօր ազարանքը:

Ահա Յովհաննէս Վերսայի գղեակին մէջ:
Իր երիտասարդութիւնը և զեղեցիկ զիմագիծը
աւաղանիին վրայ կ'ազդէին, որոնք չուտով
զինքը կ'առաջնորդէին Լուգովիկոս ժե՛նի մօտ, որ
ոչ միայն բարութիւնով կ'ընդունի, այլ նաև
հետաքրքրութիւնով կ'ունկնդրէ: Թաղաւորին

ու Յովհաննէսի խօսակցութիւնը կը տեւէ մօտ երկու ժամ:

Միապեալ հաճելի անակընկալի առջև կը գտնուի երիտասարդին երկրաշորձութեան վրայ իր գաղափարները յայտնելու զիւրութեան և պայծառութեան հանդէպ: Մանաւանդ երբ մեծաքսի շինութեան վերաբերեալ իր ծրագիրը անոր ուշադրութեան կը յանձնէ, թաղաւորը կը վստահի և անոր առաջնութիւն մը տրուելու մասին հարկ եղած հրամանը կ'արձակէ:

Ահա այսպէս է որ Յովհաննէս կ'ընդունի ամէն իրաւասութիւն ու զիւրութիւն հաստատելու համար Մօնրէլիէի մօտ շահաստան մը ուր պիտի կրնայ փորձարկել շերամարուծութեան և մետաքսի շինութեան իր նոր միջոցները:

5. ԿԼԽԱՐԴԻՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Յովհաննէս յաղթական Մարտիլիա դարձաւ: Իր նոր ծնողքը հտարտ էր իրմով: Կինը սիրով քնկերացաւ անոր՝ հաստատուելու համար Մօնրէլիէի մօտ փորձարկութեան համար նշանակուած վայրը:

Յովհաննէս կը կարծէր որ այլևս իր ճիգերը պտկուած են և իր ձեռնարկին յաջողութեան մասին կասկած չուէր: Սակայն իր հաստատուած վայրը Կրիմարէլ անունով ձերուկ մը կար,

դեռ աշխոյժ և խօսելու վարժ, որ չըջակայ գիւղացիներուն մէջ հոչակ հանած էր որպէս բոյսերը ճանչցող, ամէն զաւերը դարմանող և կախարգ:

Ու Յովհաննէսի այս երկրին մէջ տեղաւորուիլը Կրիմարէլի հաճոյ չթուեցաւ: Երկրագործութեան զրութեան փոխուիլը անոր գործին չէր դար, և անա դարչելի թշնամութիւն մը սկսաւ Յովհաննէսի դէմ: Ան ամէն միջոցի գործ դրաւ սկսնելու համար Յովհաննէսը և յաջողեցաւ գիւղացիներն ալ ոտքի հանել՝ համոզելով զանոնք որ այս նոր զրութիւնով երկիրը պիտի աւերուի:

Յովհաննէս նախ ուղեց յաղթել համոզելով: Ինքը ունէր համակրելի դէմք, անկեղծ ցուցնող դիմագիծ և հրամայելու կերպին մէջ բացառիկ քաղցրութիւն մը, ունէր նաև զրամ և կառավարութեան պաշտպանութիւնը, բայց այս բոլորը Կրիմարէլի հնարքներուն դէմ անզօր եղան նախապէս Յովհաննէսի համակիր գիւղացիներն ալ երես զարծուցին անոր: Այս թշնամաւոր ժամանակի կորուստին հետ զրամն ալ կը սպառէր, ճարահատ Յովհաննէս ուղեց զիմել թաղաւորին և խնդրել անոր միջամտութիւնը:

Թաղաւորը ունէր ուրիշ մտածումներ, նայնիսկ չչեղց իր նախընտրութիւնը և առանց բնդունելու զրկեց նախարարներուն, որոնք ասկայն ուրիշ հարցերով զրազած էին:

Յովհաննէս Մօնրէլիէ դարձաւ սրտաբեր

Երբան որ Յովհաննէս Մոսէիքի չըջա-
կացի դիւզացիներուն առջև վարկա-
ցեկեւեցաւ, բայց իր ընտանիքին քով մեծ մխի-
թարութիւն գտաւ, բոլորը դուրսը բացին իր վրայ:

Յովհաննէս երկար ժամեր կ'առանձնանայ:
Ան նոր ծրագրի մը վրայ կ'որոճար: Բարիզ
ճամբորդած ատեն երբ Վընըսէնի կոմսութիւնը
կ'անցնէր, իր ուշադրութիւնը դրաւ եր ան
երկրի հողին ու կլիմային նմանութիւնը Փոքր
Ասիոյ ու այժմ կը խորհէր, ինչո՞ւ իր Զմիւռնի-
այէն բերած հաւնութեան մշակումը չյաջողի այս
երկրին մէջ:

Այս մտածումով իր ինքնադատանքութիւնն
ու կորովը դտաւ և իր նոր ծնողաց աչքին առ-
ջև փռելով հունտերը՝ ըսաւ.

— Բարեկազմարար այս իմ դանձս կը մնայ:

Ծնողքը համամիտ գտնուեցան որ ան Ա-
լիսնտն երթայ ու իր տալաքան որսնէ: Կրննալ
սիրով ընկերացաւ անոր:

Ալիսնտնի մէջ Յովհաննէս ոկտաւ ամէն
կողմ՝ չըջիլ ու իր դանձին, իր հաւնութեան ջա-
տադովանքը բնէր: Ան իր հաճելի խօսակցութիւն-
նով կրցաւ տեղւոյն ընտրանի բնականութեան
մէջ ընդունուիլ, և ազնիւ աիկին մը օր մը ա-
նոր հարցուց թէ՝ քանի որ այդ հաւնութեան

չափ հազուագիւտ ու թանկագին տունկեր պիտի
արտադրեն, ինչո՞ւ չի ցաներ զանոնք:

— Հող չունիմ, դիտել տաւաւ ժողովով Յով-
հաննէս: Ես ծրագրի միայն ունիմ, դրամ չունիմ:

— Եթէ այդ է պակասը, յայտարարեց աի-
կինը, դիւրին է կարգադրել: Կամաւ ձեզ կը տը-
րամտորեմ իմ հողերէս մէկը ձեր փորձերուն
համար, ցանեցէք ձեր հաւնութեան և ինծի իմա-
ցուցէք երբ անոնք հասնին:

Վերջապէս տունկերը մեծցան: Յովհաննէս
լուր տուաւ տիկինին, որ պարզուկ տունկերը
տեսնելով ըսաւ.

— Այս է ձեր դանձը, իմ պարտէղիս մէջ
աւելի սիրուն հարիւրաւոր ծաղիկներ կան:

— Ասիկա գեղեցիկ չէ, այլ օգտակար: ասոր
արմատները կը պարունակեն գունաւոր նիւթ
մը ամենաճոխ ու ամենափայլուն: Ասիկա ՏՈ-
ՐՈՆ է: Ասոր կարմիրին հաւասարող չկայ: Տե-
սած եմ Զմիւռնիոյ մէջ թէ ի՞նչ չողջողուն գոյ-
նով կերպասներ կը ստացունան ասոր ներկով:

Սակայն Յովհաննէսի կինը և աիկինը ան-
համբեր էին, չուտով արդիւնքը տեսնել կ'ուզե-
ին: Յովհաննէս անոնց բացատրեց որ պէտք է
Հոկտեմբերին սպասել, որովհետեւ այն ատեն է
որ արմատները կը հասնին կատարեալէս:

Յովհաննէս Ալիսնտնի մէջ իր ներկով չա-
հազրգուց ազնիւ ներկարար մը: Բազմաթիւ

փորձերէ յետոյ և մանաւանդ իր դատած ներկը հաստատող մէկ նիւթին կիրարկուեալ յաջողեցաւ յուսացուած հրաշայն արդիւնքին հասնիլ:

Բայց Յովհաննէսի մասէն շատ աւելի յետոյ էր որ տորանը Պրանուայի համար հարոտութեան աղբիւր մը չարձաւ: Ավինեոնը և Վընէ-սէնի կամուրթիւնը միացան Պրանուայի, բամ-պակագործութիւնը հոն յառաջդիմեց և տորանի գործածութիւնը ընդհանրացաւ:

Յովհաննէս դժուարաւ միայն իր յաջողութիւնով, հարոտութեան ետէէ չինկաւ և պզտիկ տան մը մէջ ապրեցաւ համեստ կեանք մը:

Օր մը իր աղջիկը հարդուց թէ ինչո՞ւ հակառակ այսքան թանկագին գիւտ մը ըրած ըլլալուն աղքատ է այսպէս, ան պատասխանեց.

— Ես կը նմանիմ այն անհոգ ու թեթեւ թուռններուն, որոնք հեռաւոր երկիրներէ կը փոխադրեն հունտեր՝ առանց օգտուելու անանց-մէ յառաջ եկած հարստութիւնէն:

Յովհաննէս իր գիւտին շողջողուն արդիւնքը չտեսած մեռաւ իր աղջիկն ալ հիւանդանոցի մը մէջ թշուառ մեռաւ այն օրն իսկ՝ երբ արդէն կ'որոշուէր անոր մարմարէ արձանը կանգնել իբր բարեգործ:

կայսեր կողմէ տարադրուելով ինքն ալ իբր գերի ծախուեցաւ: Ան յաջողեցաւ ազատուիլ ու Պրանուա դադարելով Վընէսէնի կամուրթիւնը ներմուծեց տորանի մշակութիւնը, որ հարստացուց այս երկիրը: Նոյնպէս կատարեալագործեց մետաքսի շինութիւնը (1756—1763): Ավինեոն 1846ին կանգնեց անոր արձանը: Տէգօպրի և Պաշլէի կենսարանական և պատմական մեծ բառարանն ալ կը զրէ. «Այթնը (ժան), երկրագործ, ծնած Շաուք, Պարսկաստանի մէջ, 1709-ին, մեռած Պրանուա 1774ին: Նահանգային կառավարիչի մը որդին, յետոյ պատերազմի՝ հետեւանքով գերութեան մէջ ինկած, ազատուցաւ և ֆրանսա եկաւ, իր յարատե ճիգերը գինքը թըշուառութենէ փրկեցին, երկրագործութիւնը ձեւափոխեց և մեր նահապետներէն մէկուն ճարտարարուեստը ճոխացուց: Յիրաւի ան եղաւ ամենագործունեայ ազգակը տորանի մշակման Ավինեոնի նահանգներուն և Վընէսէնի կամուրթիւնի մէջ: Ավինեոնը 1846ին Նոթր-Տամ արձոյսի ժայռին վրայ անոր արձան մը կանգնեց: Նոյնպէս անոր անունը կը դառննաք բոլոր համայնագիտարան բառարաններու մէջ:

Կ'արմէ որ մեր նորահառ սերունդը յարատե ողի ու յամառ կամք ունենալով կեանքին ծախութեանը:

Յ. Գ.

<< Ազգային գրադարան

NL0391027

«ԳԱՐՈՒՆ» ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՄԱՍ

Դրատուն «Ճրութոսաս»

Tip. „Frumoasa“, Frumoasa (Jud. Ciuc)
Roumanie

Ա. ՇԱՐՔ

1. Փոքրիկ Կարմիր Դիւանոցաւորը
2. Կօշիկ Հաղած Կատուին
3. Ոսկիէ ժամանակամիջոցին Վախճանը
4. Հէքեաթներ
5. Հէքեաթներ (Բ)
6. Հէքեաթներ (Գ)
7. Յովհաննէս Այթունեան

Գին հատը 7 լէյ, արտատահման 1 ֆրնս. ֆրնս,
(Ռումանիոյ հայ վարժարաններու աշակերտներուն
ընդհանուր բացառարար հատը 5 լէյ)

«ԳԱՐՈՒՆ» մանկական-պատանեկական տմաս
թերթի հրատարակուած երեք թիւերը (պատկե
րազարդ 144 մեծադիր էջ) կ'արժեն 60 լէյ